

**dr hab. Marta
Żerkowska-Balas**

Sociolożka i politolożka, adiunkt w Centrum Badań nad Demokracją na Uniwersytecie SWPS. Jest członkinią zespołu Polskiego Generalnego Studium Wyborczego. Jej zainteresowania badawcze skupiają się na badaniu demokracji (odchodzenia od niej, jej jakości) oraz relacji między partiami politycznymi a wyborcami (identyfikacji partyjnej i branding politycznym).
mzerkowska-balas@swps.edu.pl

**dr hab.
Michał Wenzel,
prof. USWPS**

Zajmuje się metodami badań społecznych i socjologicznymi aspektami mediów. W pracy naukowej skupia się na tym, jak media kształtują postawy polityczne oraz społeczeństwo obywatelskie, a także na społecznych aspektach kultury. W przeszłości pracował w CBOS i na Uniwersytecie Oksfordzkim. Odbył staże badawcze w Uniwersytecie Michigan i w Instytucie Maksa Plancka w Kolonii.
mwenzel@swps.edu.pl

JAK AKTYWIZOWAĆ MŁODYCH OBYWATELI?

Program Młodzi Głosują+ postawił na edukację młodzieży z politologii, psychologii, socjologii i zarządzania.

**Marta Żerkowska-Balas
Michał Wenzel**

Uniwersytet SWPS w Warszawie

Młodzi obywatele są często wyobcowani z systemu politycznego. Rzadziej głosują w wyborach, a jeśli już to robią, często wspierają (antysystemowe) partie protestu. W rezultacie nie są dostatecznie reprezentowani w głównym nurcie polityki, a partie polityczne czasami lekceważą młodzież jako swój cel i rzadko proponują politykę skierowaną do tej grupy wyborców.

Istnieją różne wyjaśnienia niskiego zaangażowania politycznego młodych wyborców. Niektórzy badacze odwołują się do cyklu życia: momenty przejściowe, takie jak ukończenie szkoły, rozpoczęcie pierwszej pracy, zawarcie małżeństwa i założenie rodziny, sprawiają, że uczestnictwo w życiu politycznym ma mniejsze znaczenie na tym etapie życia. Inni koncentrują się na skutkach takich czynników jak niski poziom wiedzy politycznej i brak zasobów politycznych, które utrudniają uczestnictwo w wyborach nowo uwłaszczonego wyborcom. Demokratyczne uczestnictwo wymaga od zainteresowanych obywateli posiadania pewnych kompetencji. Muszą oni rozumieć, w jaki sposób formalne procedury i koncepcje przekładają się na praktykę demokracji, a także potrzebują umiejętności rozwiązywania konfliktów i komunikowania się w warunkach deliberacji.

Jednym ze źródeł tego rodzaju kompetencji jest szkoła, która odgrywa wyjątkową rolę w procesie socjalizacji obywatelskiej. Programy edukacji obywatelskiej skierowane do dzieci w wieku szkolnym stają się coraz popularniejszym narzędziem socjalizacji politycznej. Ich skuteczność w usuwaniu braków obywatelskich w młodym wieku w celu długoterminowej poprawy jakości uczestnictwa w demokracji jest dobrze zbadana i opisana w literaturze.

Szczególne korzyści przynoszą praktyczne doświadczenia z działalnością obywatelską. Mają one ogromny potencjał do rozwijania demokratycznej wiedzy, postaw, umiejętności i praktyk wśród uczniów. Potencjał ten jest większy, gdy uczniowie mają możliwość połączenia tych doświadczeń z programami nauczania i zajęciami pozalekcyjnymi, które dotyczą teorii i praktyk demokratycznych. Ten wniosek stał się punktem wyjścia do działań realizowanych w ramach projektu „Aktywizacja społeczna i obywatelska młodych ludzi w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych”, którego celem był rozwój kompetencji osobistych, kognitywnych, interpersonalnych i ogólnych, a w rezultacie zwiększenie zaangażowania obywatelskiego oraz szans na rynku pracy wśród uczniów i uczennic szkół podstawowych i ponadpodstawowych w wieku 14–19 lat. W projekcie wzięło udział 1243 uczniów i uczennic z blisko 350 szkół w całej Polsce.

Najważniejsze kompetencje

W latach 2018–2021 Uniwersytet SWPS we współpracy z Centrum Edukacji Obywatelskiej realizował projekt „Aktywizacja społeczna i obywatelska młodych ludzi w zakresie rozwijania kompetencji kluczowych”. Efektem projektu był program Młodzi Głosują+. Punktem wyjścia był program prowadzony przez CEO od 1995 roku projekt Młodzi Głosują. Współpraca CEO z USWPS wzbogaciła tę praktykę o wiedzę teoretyczną i empiryczną z politologii, socjologii, psychologii i zarządzania. Połączenie wiedzy akademickiej i praktycznych doświadczeń we współpracy ze szkołami zaowocowało opracowaniem i wdrożeniem kompleksowego programu edukacyjnego w obszarze zaangażowania obywatelskiego młodzieży, opartego na trzech praktycznych filarach: świadomej partycypacji wyborczej (filar 1), zaangażowaniu w działania obywatelskie na poziomie szkoły i społeczności lokalnej (filar 2) oraz umiejętności dyskusyjnej i wyrażania opinii (filar 3). Każdy z filarów obejmował wiele standardowych i niestandardowych działań dydaktycznych.

FEDERICO NERI/SHUTTERSTOCK.COM

W programie wykorzystano metodę *service learning* – eksperymentalnego podejścia do edukacji, angażującego uczniów w znaczące, rzeczywiste działania, które mogą rozwijać cele społeczne, emocjonalne, zawodowe i akademickie, jednocześnie przynosząc korzyści społecznościom (Jerome 2012). Jej skuteczność we wpajaniu postaw i zachowań obywatelskich potwierdziły badania. W programie połączono wiedzę naukową z praktycznym doświadczeniem z rzeczywistych działań społecznych i obywatelskich. Program rozpoczynał się od tradycyjnych działań edukacyjnych: warsztatów i kursów e-learningowych, które przygotowywały uczniów do realizacji projektów w szkołach i społecznościach lokalnych. Ponieważ projekt był zorganizowany wokół polskich wyborów (europejskich, parlamentarnych i prezydenckich), uczestnicy mieli za zadanie zorganizować kampanie frekwencyjne, debaty i prawyborzy szkolne (naśladujące rzeczywiste zasady i procedury wyborcze). Uzupełnie-

niem była wymiana informacji i informacje zwrotne dla uczestników i uczestniczek, przekazywane za pośrednictwem platformy e-learningowej oraz podczas konferencji zamykającej.

Od uczestników projektu oczekuje się rozwinięcia trzech rodzajów kompetencji związanych z podstawowymi programami nauczania:

1. kompetencji obywatelskich, definiowanych jako wzrost zaangażowania obywatelskiego oraz udziału w życiu społecznym i politycznym (kluczowe kompetencje w tym obszarze to wiedza polityczna na temat faktów i procedur, poczucie politycznego sprawstwa, poparcie dla demokracji i zaufanie do instytucji demokratycznych),
2. kompetencji poznawczych, definiowanych jako wykorzystywanie wiedzy i informacji do podejmowania rzeczywistych decyzji (kluczowe kompetencje w tym obszarze to umiejętności analityczne, logiczne myślenie i analiza faktów, krytyczne

myślenie, wyszukiwanie i analiza informacji, gotowość do uczenia się nowych rzeczy),

- kompetencji interpersonalnych – umiejętności komunikacji i budowania relacji (kluczowe kompetencje w tym obszarze to umiejętność pracy w grupie, umiejętność nawiązywania kontaktów, umiejętności komunikacyjne).

Kompetencje rozwijane w ramach projektu mają znaczenie nie tylko dla jakości życia politycznego i społecznego, lecz także zwiększają konkurencyjność uczestników na rynku pracy.

Efekty projektu

By sprawdzić skuteczność projektu, przeprowadziliśmy wśród uczestników i uczestniczek badania ilościowe i jakościowe. Badania ilościowe pozwoliły nam zmierzyć poziom kompetencji obywatelskich i kluczowych w obszarze poszerzania wiedzy, zachęcania do aktywności oraz nauczania/rozwijania umiejętności debatowania i przetwarzania informacji przed

nio działań objętych programem, takich jak organizacja kampanii profrekwencyjnej oraz symulacje wyborów. Z kolei wzrost kompetencji w obszarach takich jak kompetencje poznawcze był mniejszy. Program miał ograniczony wpływ na rozwój umiejętności krytycznego odróżniania informacji od opinii oraz efektywnego argumentowania.

Uczestnicy podkreślili, że program znacząco zwiększył ich wiedzę o państwie i systemie politycznym, poprawił umiejętność wyrażania swoich poglądów i współpracy z innymi. Zostały również zauważone postępy w umiejętnościach organizowania wydarzeń oraz analizowania informacji, co może być przydatne w przyszłej edukacji i pracy zawodowej. Mimo że nauczyciele i uczniowie docenili program za wspieranie współpracy i organizacji wydarzeń, to jednak mieli pewne wątpliwości co do jego efektywności jako platformy do racjonalnej dyskusji. W szczególności zbieranie informacji i prowadzenie dyskusji były obszarami, które oceniono najniżej, co wskazuje na potrzebę dalszego rozwoju tych kompetencji w przyszłych edycjach programu.

Korzyści z edukacji

Aktywny udział w działaniach obywatelskich przynosi niewątpliwie korzyści: otwiera oczy, socjalizuje, podnosi pewność siebie. W Polsce, podobnie jak w wielu innych nowych państwach demokratycznych, deficyty demokracji znajdują odzwierciedlenie w braku wzorców zachowań: uczestnictwo jest niskie, wielu obywateli nie głosuje, rzadko angażuje się w kampanie i inne działania polityczne. Rozwijanie tych nawyków w młodym wieku jest kluczowe, a studenci doceniają transformacyjną moc programu.

Jednak projekt okazał się niewystarczającym narzędziem do nauczania o systemie politycznym. Jedną z przyczyn jest stosunkowo ograniczony czas trwania programu. Uczniowie muszą przyswajać wiedzę o demokracji przez dłuższy czas, a krótki program nie zastąpi regularnej nauki. Innym powodem jest format. Uczniowie doceniali projekt ze względu na obecne w nim działanie, aktywność, elementy zdobywania wiedzy były dla nich znacznie mniej interesujące.

Wpływ programu Młodzi Głosują+ był szczególnie widoczny w rozwoju umiejętności elit uczniowskich. To szkolni liderzy opinii wzięli na siebie ciężar programu: musieli poświęcić mnóstwo własnego czasu, by zorganizować działania, zmotywować biernych lub apatycznych kolegów, poradzić sobie z nauczycielami i władzami szkoły, zająć się logistyką itp. Z perspektywy czasu wielu z nich przyznało, że nie spodziewali się takiego obciążenia pracą. Jednak z prawie wszystkich odpowiedzi jasno wynikało (dane ilościowe i jakościowe potwierdzają ten wniosek), że po tym doświadczeniu zmienili się jako obywatele. Wierzymy, że wielu z nich będzie przyszłymi liderami. ■

W Polsce, podobnie jak w wielu innych nowych państwach demokratycznych, deficyty demokracji znajdują odzwierciedlenie w braku wzorców zachowań.

rozpoczęciem projektu i po jego zakończeniu. Badanie jakościowe (zogniskowane wywiady grupowe FGI) pozwoliło nam pogłębić wiedzę uzyskaną w badaniach ilościowych i lepiej zrozumieć zachowania, postawy i preferencje respondentów, a także pozwoliło nam obserwować dynamikę grupy i śledzić aspekty afektywne (emocjonalne).

Kluczowe z punktu widzenia skuteczności programu było badanie ilościowe, które obejmowało pytania dotyczące trzech wymiarów kompetencji: obywatelskich (wiedzy i umiejętności związanych z funkcjonowaniem demokracji), interpersonalnych (umiejętności współpracy i organizacji), a także poznawczych (selekcji i rozumienia informacji, umiejętności argumentacji).

Wyniki projektu Młodzi Głosują+ wykazały znaczącą różnicę między samooceną kompetencji uczestników przed rozpoczęciem programu a ich samooceną retrospektywną. Uczestnicy osiągnęli samowiedzę w duchu sokratejskim, uświadamiając sobie, jak wiele się nauczyli i jak mało jeszcze wiedzą. Największe przyrosty wiedzy i umiejętności dotyczyły bezpośred-

Chcesz wiedzieć więcej?

Jerome L., *Service learning and active citizenship education in England*, „Education, Citizenship and Social Justice” 2012, vol. 7(1).

Żerkowska-Balas M., Wenzel M., *Education through democracy – Civic activation of the youth: Self-reflection on program evaluation methodology*, „JSS – Journal of Social Science Education” 2020, vol. 19(1).

Cześnik M., Żerkowska-Balas M., *Głosowanie jako nawyk w nowych demokracjach – przykład Polski*, „Studia Socjologiczne” 2011, vol. 2.

Poznaj prawdziwe oblicze nauki!

Śledź PAN w mediach społecznościowych, dowiesz się o przełomowych badaniach, ważnych wydarzeniach, prestiżowych nagrodach, grantach oraz poznasz fascynujące informacje ze świata nauki.

Udostępniamy najnowsze publikacje instytutów i jednostek PAN. Jesteśmy na Facebooku, platformie X (dawniej Twitter), LinkedInie i YouTube.

OBSERWUJ, KOMENTUJ, UDOSTĘPNIJ

